

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Андрейченко А.В.

студентка IV курсу

Інститут політології та права

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИКИ

Появу політики пов'язують з відходом суспільства від такої його соціальної організації, в якій цілісність та інтеграція громадян здійснювалися на основі локальних родинних зв'язків людей без чітко виділених функцій управителів і підданих. В історії існує декілька віх, які по-своєму визначають політику, пояснюють особливості її впливу на суспільні відносини, на їхнє прогресування.

Античність породила специфічне уявлення про політичну діяльність як синкретичну систему вмінь і навиків людини щодо організації життя в суспільстві. Політику розглядали як одну з домінуючих сфер діяльності, що визначає статус індивіда, можливість утвердити свої сили та розум і ґрунтується переважно на двох принципах: волі та традиції. Саме це унеможлиблювало розуміння сутності політики як цілісного процесу в його соціальному означенні. Політика визначалася швидше не як цілісна, а як тотальна. Адже жити в суспільстві означало жити обов'язково політично, оскільки політика виступала як всезагальна форма соціальних зв'язків [1, с. 24-26].

У середні віки домінуючою стає ірраціональна ідея, в якій політику трактували як вияв волі і дії Бога (Фома Аквінський, Августин та інші). Лише з початком епохи європейського Відродження в системі суспільних відносин політику починають трактувати як категорію, що пов'язана з дією людини, як боротьбу між силою і законом. Якщо недостатньо дій закону, їх може замінити або доповнити сила. Доба Нового часу з позиції раціоналізму (Гоббс, Локк, Монтеск'є та інші) визначає політику як стосунки з утвердження людської свободи за рахунок права, розуму і моралі. Суспільство і держава в такій системі політики виступають як такі, що вибудовані на засадах:

а) атомізації (індивідуалізації) відносин;

б) встановлення договірної інтерпретації цих відносин на ґрунті конкретного типу державності. 19 ст. трохи трансформує цю гуманістичну ідею ранньобуржуазного лібералізму і визначає політику як мистецтво використання можливостей. Тут більше не логіки розуму, а гри, дипломатії та практичного розрахунку. Адже класичний та посткласичний етапи розвитку західних держав демократичного типу зруйнували ідеалістичні принципи аристократії і значення політичної дії перевели в масштаб політичних інтересів практичної значущості, утилітаризму. Але розуміння політики як мистецтва використання можливостей не позбавляє її раціонального сенсу. У політиці важливими є не тільки загальні, стратегічні принципи, а й уміння визначити свої дії в кожній ситуації, вміння інтуїтивно відшукати засоби, шляхи поступу, знаходити компроміси, вміло лавірувати під час розроблення, прийняття та реалізації політичних рішень тощо. З'ясовуючи зміст і роль політики як суспільного явища, слід виходити насамперед з ролі людини, особистості з її інтересами і потребами, що й виступає першоосновою, першоджерелом, детермінантою політичного життя. Саме це сприяє формуванню складної системи суспільних відносин, які спрямовані на регулювання політико-владних проблем і процесів, що дають змогу певним групам людей реалізовувати свої цілі [2, с. 21-23].

Довгий час соціальна роль державних інститутів вважалася достатньою підставою для визнання держави основним ядром політичного життя. Утім, досвід революцій і особливо встановлення тоталітарних режимів у 20 ст. хоч і піддав сумніву цю тезу, довівши, що в межах державно організованого суспільства влада може належати і партіям, і лідерам, і окремим органам держави, однак і підтвердив визначальну роль держави в політичному житті суспільства.

Даючи визначення політики, вчені-політологи використовують переважно два основні підходи, які характеризують її як сферу людської діяльності (загальнонауковий підхід) та як спрямування або спосіб діяльності (буденно-публіцистичний підхід). Політику розглядають:

– як систему дій, що ієрархічно вибудовує відносини між різними соціальними групами заради завоювання домінуючої ролі в суспільстві;

– як відносини між класами, націями та іншими соціальними групами, ядром яких є проблема завоювання, утримання і використання державної влади (Р. Доуз);

– як дію політичних інституцій, ланок політичного організму щодо організації найоптимальних умов і норм свободи особи;

– як надію кожної людини брати участь у здійсненні влади або впливати на її розподіл у державі й завжди знаходити зустрічне розуміння інших членів суспільства щодо своїх дій (М. Вебер).

– як причинно зумовлену, ситуативно змінну за формою й орієнтацією діяльність, яка служить практичній організації суспільства; і саме так політика задає суспільству відповідні його сутнісним основам структури і форми, створює інститути, закони і правила, змінює ситуацію і дає людині змогу адаптуватися в умовах, які змінюються в часі та просторі (З. Фройд).

Політику можна визначати згідно з усталеними етичними нормами суспільного життя; егоїстичними цілями (цинічне розуміння політики); класовим підходом (марксистська доктрина); функціональними критеріями (формально-інституціональна доктрина) тощо. Серед наявних у політологічній літературі визначень політики найвдалішим слід вважати те, яке дано в підручнику «Політологія: історія та методологія». У ньому політику визначено... як особливий вид людської діяльності, що покликаний здійснювати довготривалі або поточні інтереси різних соціальних груп за допомогою планування втілення в життя, контролю за процесом і результатом відповідної практичної діяльності [3, с. 47-49].

Політика – це специфічний інструмент свідомого й цілеспрямованого саморегулювання суспільства».

Детермінантами політики є економічні інтереси або інтереси власності, а також інтереси певних соціальних груп щодо захисту і збереження їх. Проте було б очевидним перебільшенням вважати, що економіка завжди визначає політику.

Важливою детермінантою політики, яка в історії людства відігравала важливу роль щодо особливостей здійснення політико-владного процесу, є природно-географічне середовище. Аналізуючи сутність політики як феномену, в якому знаходить свій вияв історичний стан владних відносин у соціальному середовищі, в самій державі, не можемо не звернути увагу на специфічний вплив на здійснення цього процесу демографічних чинників [4, с. 18-19].

Важливим детермінувальним чинником, який визначає сутність політики в державі, є духовна культура, традиційні норми. Саме від них можуть залежати особливості структурування, взаємодії та функції

політичних інститутів, методів і форм їхніх цільових дій. Державний устрій, характер політичної соціалізації особи, система політичних цінностей і політичних позицій – усе це, назагал, також визначається історично сформованою культурою народу, його національним обличчям, традиціями щодо сприйняття й освоєння дійсності, особливостями філософського й теологічного трактування соціально-історичних і загальносвітових процесів. Особливе місце серед чинників, які визначають політику, займають соціально-психологічні чинники. Саме людський розум, здатність науково пізнавати світ і відтворювати його у відповідності з об'єктивною логікою дійсності надає політичному процесові цілісності й раціональності.

Таким чином, політика є складним інструментом, що протягом усієї історії напружувався людиною для виконання організаційно-регулюючої функції в суспільстві. Твориться політика переважно на рівні буденної свідомості людини, пізнається ж через систему наукових знань.

Література

1. Піча В. Політологія: Навч. посібник для вузів I-II рівнів акредитації/ Володимир Піча, Наталія Хома. -2-е вид., випр. і доп.. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2001. – 326 с.
2. Пойченко А.М. Політика: теорія і технології. – К., 1996. – С. 5-36.
3. Політичні структури та процеси в сучасній Україні. – К., 1995. – С. 7-321.
4. Політологія : Підручник для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації/ Федір Кирилюк, Микола Обушний, Микола Хилько та ін.; За ред. Федіра Кирилюка, – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Здоров'я, 2004. – 775 с.
5. Політологія : Академічний курс: Підручник/ Л. М. Герасіна, В. С. Журавський, М. І. Панов та ін.; М-тво освіти і науки України. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: ВД «Ін Юре», 2006. – 519 с.